

Slova a zázraky

Ann-Sophie
Kaiser

Román o osudech jednoho knihkupectví

SLOVA A ZÁZRAKY

Original title: Worte und Wunder

by Ann-Sophie Kaiser

© 2021 dtv Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, Munich/Germany

Lic.: Agentur Dr. Ivana Beil, Schollstr. 1, D-69469 Weinheim

www.dtv.de

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována

bez písemného souhlasu nakladatele.

Translation © Nora Nimrichtrová, 2023

Cover © Martin Kopecký, 2023

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2023

twitter.com/knihydobrovsky

www.facebook.com/KnihyDobrovsky.cz

ISBN 978-80-277-3268-5 (pdf)

ANN-SOPHIE KAISER

SLOVA A ZÁZRAKY

Román o osudech jednoho knihkupectví

Přeložila Nora Nimrichtrová

OBSAH

PROLOG

KAPITOLA 1

KAPITOLA 2

KAPITOLA 3

KAPITOLA 4

KAPITOLA 5

KAPITOLA 6

KAPITOLA 7

KAPITOLA 8

KAPITOLA 9

KAPITOLA 10

KAPITOLA 11

KAPITOLA 12

EPILOG

Pro mé prarodiče

PROLOG

„Tlustá krávo!“ – To za ní pokřikovali holky a kluci ze třídy, když byla malá. A jakmile se učitel při vyučování otočil k tabuli, dělali jí naschvály. Jejich hloupé řeči jí však odvahu nesebraly. Stejně jako pitomé a opovržlivé pohledy mladšího bratra Friedricha, když do noci seděla u stolu nad knížkou.

Ale to je teď minulost. Maturitu měla stejně v kapse a hlavu k prasknutí napěchovanou spoustou vědomostí, slov a příběhů.

Ruth stála v pozoru před otcem a všimla si, jak svraštil obočí.

Byl úplně klidný, jenom ukazováčkem pravé ruky poklepával na hromádku knih na pultě před sebou. Nahoře ležel Hitlerův *Mein Kampf*.

Matka tuhle knihu neměla ráda, nejraději by ji vyřadila z nabídky, to Ruth moc dobře věděla.

A tušil to i otec.

Samozřejmě se o tom nikdo ani slovem nezmínil. Vlastně se v té době vůbec moc nemluvilo. Upřímně promlouvaly vlastně už jen knížky. I proto je Ruth tak milovala.

Dodala si odvahu.

„Chtěla jsem s vámi mluvit o tom, jestli by nebylo lepší, abych začala chodit na obchodní školu.“

Otcovo zamračené čelo Ruth připomnělo bouřkově zataženou oblohu nad pustou krajinou.

„Ale třeba bych taky mohla nastoupit do učení v nějakém nakladatelství nebo jiném knihkupectví,“ dodala nejistě.

„Obchodní škola? Nakladatelství?“ Chvilku připomínal svého otce, Ruthina zesnulého dědečka. I ten byl knihkupcem. A ona měla pokračovat v tradici. Proto si tak trýznivě lámala hlavu s tím, co mělo přijít.

Ruth vyrostla mezi šustěním stránek a tlumeným praskáním hřbetů knih, v ovzduší prosyceném prachem a láskou k příběhům. Na rozdíl od obou svých mladších bratrů Friedricha a Georga, kteří se v obchodě ukázali jen zřídka, se ona vždycky poctivě snažila pochytit knihkupecké řemeslo a způsob vedení podniku a pomáhala, kde mohla.

„Chci mít to nejlepší vzdělání a naučit se všechno, co je třeba, aby se člověk mohl stát knihkupcem,“ pronesla trochu kurážněji.

To, o čem potají snila, by neprozradila nikomu, a už vůbec ne matce. Tohle knihkupectví jednoho dne povede.

Otec by to pochopil – byli si koneckonců podobní. Kdysi rozšířil malý krámk s knihami svého otce a proměnil ho ve skutečný palác literatury.

Žádné jiné knihkupectví v Berlíně nebylo tak hezké jako to Klingeroých!

No, přinejmenším do té doby, než tak ostudně okleštili výběr knih.

„Ach tak.“ Teď se otcova tvář rozjasnila. Zdálo se, že se mu ulevilo, jako by mu konečně došlo, co po něm chce. „Na to přece žádnou obchodní školu nepotřebuješ, už teď jsi naše velká pomocnice. Není to proto, že je na té škole teď Willi? Ruth, nech toho kluka trochu dýchat.“

Ruth rozhořčeně zalapala po dechu. Tenhle rozhovor nemá s jejím kamarádem z dětství Willim vůbec nic společného! Pro otce byla odjakživa hotová věc, že se jednoho dne vezmou. A Ruth měla Williho opravdu ráda. Ale dnes šlo jen o ni.

„Á, kluci jdou.“ Otec se otočil.

Ruth rozladěně vyhlédla ven. Musí se Friedrich zjevit jako na potvoru právě teď?

Za výkladem si to kráčel mladší bratr v šiku spolužáků. Kluci se něčemu hihňali a se smíchem se strkali na chodníku. Georg, Friedrichovo dvojče, se držel mírně stranou. Vždycky působil, jako že si všude připadá nepatřičně. Mohl se mu ale někdo divit? Ruth nemohla kluky z Hitlerjugend vystát – byli to neomalení, hloupí klackové, kterými se Friedrich z nepochopitelných důvodů obklopil. Kromě slabomyslných žvástů toho moc nenamluvili. Nedávno si jeden z nich tropil žerty z Ruth jen proto, že má hebrejské jméno – přitom v jejím ročníku bylo jedno z nejoblíbenějších a Ruth ho milovala. Při sebelepší vůli nedokázala pochopit, proč jejímu otci při pohledu na Friedricha vždycky tak zaplane zrak. Přesně jako teď. Přitom právě byli uprostřed takového vážného rozhovoru.

Ruth se zase pokusila přilákat k sobě otcovu pozornost, ale v tom okamžiku se už bratr s kamarády rozloučil a vstoupil do obchodu, následován Georgem.

Ačkoliv byli dvojčata, Georg byl trochu vyšší než Friedrich. Všechno na něm působilo příliš přerostle, měl šlachovité paže a nohy a jako by nosil menší velikost oblečení. Vlastně celý svět se zdál být pro Georga malý. Teď postával v koutě celý nesvůj, s pažemi založenými na prsou a přešlapoval.

Ale stejně jako pro otce přestala existovat Ruth, jakmile se objevil Friedrich, ignoroval i mladšího syna.

„Pojď sem, Friedrichu, za chvíli k nám přijde na návštěvu někdo důležitý, koho ti chci představit,“ řekl otec.

„Ale já jsem chtěla...“ namítla Ruth, avšak otec ji hrubě přerušil. „Později, Ruth, jdi radši pomoci matce.“

Bezradně se rozhlédla. Od Georga se pomoc očekávat nedala, a tak Ruth vyhledala pohledem matku, která stála u pultu. Ta se na ni jen podívala a v očích měla směs soucitu a odevzdanosti. Matka byla úžasná knihkupyně – i když v knihkupectví samozřejmě zastávala jen roli pomocné síly –, znala všechny knihy a vždycky intuitivně vycítila, co si její zákaznice a zákazníci přejí. Ruth obdivovala její eleganci a chytrost. A přesto si už dávno umínila, že se nikdy nenechá odstrkovat jako ona. Nikdy by jen mlčky nestrpěla, aby o ní rozhodoval někdo jiný.

„Ale je to důležité,“ trvala proto na svém Ruth. Pomalu dostávala vztek. Tak horoucně toužila si s otcem promluvit, a teď tohle.

Ale pak do obchodu kdosi vešel a otec okamžitě ožil. „Heinrichu, vítám tě!“

Nebyl to snad Heinrich Trebner? Ruth muže pozorovala. Otec se přednedávnem zmínil, že se do Schönebergu přistěhoval nový nakladatel, který by mohl trochu rozhýbat obchody. Odjakživa bylo důležité udržovat blízké styky s nakladateli, zprostředkovateli a antikváři. Za mužem nakukovalo do obchodu děvče, o pár let mladší než Ruth, s blond vlasy spletenými v copy. Ta dívka vypadala jako loutka a afektovaně se na Ruth usmála. Ruth jí úsměv upjatě oplátila. Nakladatel ji zajímal mnohem víc. Kdoví, třeba by k němu mohla do učení?

„Smím ti představit Friedricha, mého nejstaršího?“ Otec ho postrčil dopředu a Ruth otevřela pusku, aby něco namítla. Ze sourozenců byla přece nejstarší ona! A jako budoucí knihkupyně by přece spíš ona měla být u toho. Friedricha obchod vůbec nezajímal. Ve svých patnácti letech měl v hlavě jenom holky.

„Ach, jak milé. Takže nástupce. Tohle je moje dcera Rosemarie.“ Muž popadl dívku za ruku. Roztomile na Ruthina bratra zamávala řasami, na což on odpověděl okouzlejícím úsměvem.

„No, tak půjdeme, ne?“ Otec už si vzal klobouk a otočil se k Ruth a matce. „Dohlédněte chvíli na obchod, my si tady s obchodním partnerem zajdeme na kávu.“

Nebyla to otázka. Ruth měla pocit, že co nevidět pukne zlostí. Její vzrušené očekávání bylo totam. Teď měla pocit, jako by jí ledová pěst sevřela prudce bijící srdce.

Otec už přidržoval návštěvníkovi dveře. Ale Trebner se ještě jednou otočil, jako by si až teď všiml, že tam jsou taky ony. „Bylo mi potěšením, dámy. Brzy na viděnou. Heil Hitler!“

A pak za muži zapadly dveře.

Jen Georg rozpačitě postával u vchodu a díval se za skupinkou, jako by nevěděl, která bije. Ruth to ale věděla. A do očí se jí draly slzy zklamání.

KAPITOLA I

KVĚTEN 1948

Ruth otáčela v ruce říšskou marku. Zvonek u vchodu právě utichl a malým okýnkem vedle dveří viděla ještě odcházet schouleného pana Hagenbrinka. S drahou knihou pod paží, kterou – zachmuřený jako vždycky – před chvílí koupil. Hůlka, o níž se opíral, vydávala na asfaltu klapavé zvuky. S rachotem a vrčením kolem projel nákladák plný Američanů. Pak v obchodě zase zavládlo ticho, když pomineme šustění stránek – paní Saalmannová seděla v sametovém křesle u velkého okna a listovala v ukázkovém výtisku.

Chodila sem skoro každý den a nořila se do některé z knih. Na rozdíl od nabručeného pana Hagenbrinka, který aspoň pravidelně vysypal kasičku, aby si v Knihkupectví Klinger pořídil nový skvost – dnes to bylo první německé vydání Camusova *Moru* –, si paní Saalmannová nikdy nic nekoupila. Jen si od Ruth vždycky vyžádala nějakou knihu, kterou jak s vážným výrazem tvrdila, si tentokrát určitě vezme, a potom se na několik hodin uvelebila v jediném křesle.

Za běžných okolností by nad tím Ruth vrtěla hlavou a přemýšlela, jak paní Saalmannové nenápadně naznačit, aby také občas přenechala

jediné dobré místo u velkého okna s výhledem do Kufsteinerovy ulice nějakému jinému zákazníkovi, nejlépe tomu, který by si také něco koupil. A obvykle by ji od toho její až příliš přátelská švagrová Róza, jež někdy v obchodě vypomáhala, odrazovala a místo toho by si přisedla k paní Saalmannové na kus řeči.

Ale Róza tu dnes nebyla. A Ruth byla výjimečně dobře naladěná. Nehledě na to, že sem sotvakdy někdo další zavítal, vracela paní Saalmannová, soustředěně obracející stránky, tomuto malému, ztemnělému krámku něco z dřívějšího kouzla knihkupectví Klingerových.

S obchodem, který Ruth znala ze svého dětství a mládí, už měl pramálo společného. Přitom to nebylo tak dávno. A přesto se mezitím odehrál celý život.

Tenkrát stál u okna prostorné místnosti celý regiment křesel, vždycy obsazených zákazníky ponořenými do čarokrásných knih – a ne do těchhle dnešních humpoláckých z tuhého dřevitého papíru, které nevypadaly vůbec elegantně. Tenkrát to byly nádherné, v plátně vázané šperky. Vzduch byl vždycy mírně prosycený prachem, protože vůbec nestíhali uklízet velké prostory zadního skladu.

Ale to bylo předtím, než přišla válka a všechno proměnila v popel a sutiny, včetně obchodu Klingerových. Než Ruth začala vidět tatínka v jiném světle, než zmlkla její matka a než se Ruth ukvapeně vdala, místo aby dokončila školu, ačkoli vzápětí svého muže Williho ztratila ve válce, stejně jako bratra Friedricha a nakonec i otce.

S vypětím sil zaháněla úzkost, která na ni teď dolehla.

Už nebyla dítě, ale dospělá žena, dvacet sedm let, matka malého chlapečka, a především žádný fantasta žijící minulostí. Ne, Ruth nesnila, naopak měla vize, které už dlouho uskutečňovala – znovu vybuodovala obchod, jež rodina vlastnila po několik generací. Už nehrálo roli, jestli by s tím otec souhlasil nebo zda má dostatečné vzdělání. Až

přijde hospodářský rozmach, což dřív či později zákonitě nastane, zažije knihkupectví nevídaný úspěch.

Bude to ale dlouhá cesta.

Ruth si ještě jednou prohlédla říšskou marku v dlani a potom otevřela pokladnu, aby ji přidala k ostatním do přihrádky. Těžko uvěřit, že všechny tyhle zvonivé mince a ohmatané bankovky brzo nebudou mít žádnou cenu. Přitom přesně to byl důvod Ruthina optimismu.

I když okupační mocnosti své plány samozřejmě přísně tajily, už několik týdnů kolovaly zvěsti, že brzy proběhne měnová reforma, která starou, nepotřebnou měnu zruší a s novou zase přijde naděje a hospodářský rozkvět.

Za současnou složitou hospodářskou situaci, ovlivňující knihkupectví, pochopitelně nemohla jen stará měna, kterou lidi beztak skoro nepoužívali.

Jídlo bylo stejně na příděl a vydávalo se jen na potravinové lístky, takže nasřádaný poklad blyštivých říšských marek byl člověku k ničemu. A všechno ostatní bylo k dostání na černém trhu – ovšem ne za peníze, ale za cigarety.

Ano, i továrny byly po válce zničené, což velmi zbrzdilo knižní trh. Víc jak polovina tiskáren a knihařství byla v troskách, Grafická čtvrt' v Lipsku, německém městě knihy, byla téměř srovnaná se zemí. Což tvrdě zasáhlo i je tady v Berlíně. K tomu ještě nemilosrdné reparace a to, že Sověti z továren odvezli stroje a všechno ostatní, co nebylo pevně přinýtované a přišroubované.

Ale už bylo tři roky po válce a Ruth cítila v kostech, že se blíží obrat. To dá přece rozum. Protože Američani, kteří i tady v Berlíně-Schönebergu měli hlavní slovo, taky přece určitě nemají v plánu Němce donekonečna krmit. Reparace můžou stejně zvládnout jen tehdy, když se zase hospodářství vzpamatuje.

A teď jí zrovna tehle většinou spíš mlčenlivý pan Hagenbrink definitivně potvrdil, že je její domněnka správná. Prý od jednoho bývalého kolegy z práce, jehož neteř se provdala za Američana, slyšel, že do Západního Německa už začali expedovat tuny bankovek nové měny. Ruth na povídačky starého pána, kterými obyčejně prosakovala jen jeho nespokojenost, obvykle moc nedala, ale z okolí k ní také doléhaly podobné zprávy, a na tolika fámách muselo být něco pravdy. Změny pocítovali v celém Schönebergu.

Ruth bezděčně vyhlédla z okna směrem k obchodu se smíšeným zbožím na druhé straně Kufsteinerovy ulice. Tam už několik týdnů neměli nic jiného než mrkev a brambory – samozřejmě jen na lístky. Ruth bylo jasné, že Müllerovi, kteří obchod vedli, vsadili na stejnou strategii – teď, když už byla nová měna na spadnutí, zadržovali všechno cennější zboží, aby hned, jakmile budou mít lidi v ruce nové bankovky, mohli naplnit výlohu nejvybranějšími kousky. Paní Müllerová byla koneckonců stejně mazaná obchodnice jako Ruth. V jejím skladu se asi vršily konzervy s broskvovým kompotem. Stejně jako v Ruthině nejlepší knihy, které milovala i ona sama a jež čekaly na onen přeslavný budoucí den, kdy konečně nastane obrat k lepšímu.

Paní Saalmannová s hlasitým šustěním listovala knihou a tiše přitom vzdychala. A paní Müllerová sklapla tabuli, na které ještě pořád stála dnešní nabídka zboží – pro dnešek bylo asi vyprodáno.

Ulicí se hnali dva kluci a paní Müllerovou skoro srazili. Ruth zavrtěla hlavou. Svému sedmiletému synu Petříkovi a jeho nejlepšímu kamarádu Lutzovi vtloukala do hlavy, že když si hrají na ulici, mají být ohleduplní. Pár chodců se jim muselo vyhnout, když se řítili po chodníku za kutálející se plechovkou. Petříkovi se ve větru divoce třepetaly tmavé vlasy, tváře mu hořely vzrušením a Ruth viděla, jak mu rozvázané tkaničky skoro bičují lýtka. Lutzovi vlála z kalhot špinavá košile.

Ale co měla dělat, tady z knihkupectví na ty dva těžko mohla dohlédnout.

Její syn byl učiněný větroplach a kamarád Lutz jakbysmet. Ruth by byla mnohem raději, kdyby zůstal u ní v obchodě a trénoval čtení – byl koneckonců potomek knihkupecké rodiny s prastarou tradicí –, ale jestli je aspoň trochu šťastný, byla s tím smířená. Válečných útrap už prožil dost.

Petrík byl naštěstí stejně houževnatý jako jeho matka. Přesto si zasloužil lepší dětství a Ruth cítila zlost a smutek zároveň, že mu to nemohla dopřát. Oni všichni, celá její rodina, matka Alžběta, Ruthin bratr Georg, který se z války vrátil, dokonce i příšerná švagrová Róza – manželka padlého Ruthina bratra Friedricha – si zaslouží lepší život. Lepší budoucnost. A Ruth se postará, aby ji měli.

Shlédla dolů, kde pořád ležel neotevřený balík od jejího dodavatele. Objednala si největší možné množství. Přesto to samozřejmě nestačilo, ještě platilo omezení spotřeby papíru a každé nakladatelství dostávalo jen omezený příděl knih. Ale chtěla mít dostatečné zásoby, až budou mít lidi v rukou pořádné peníze. Knihy, které dostala, přednostně prodávala stálým zákazníkům nebo si je nechala.

Právě se chtěla sklonit a zvednout bednu s knihami, aby je zanesla dozadu do příliš úzkého skladu, který sdílela s Róziným otcem Heinrichem Trebnerem – nakladatelem, jenž jim přenechal tyhle prostory, když zničili jejich starý sklad –, ale najednou se nade dveřmi rozezněl zvonek.

Róza trvala na svém, že takový zvoneček zútulňuje atmosféru v obchodě a kromě toho hned ohlásí příchod nového zákazníka, což je praktické. A Ruth s ní musela výjimečně souhlasit.

Paní Saalmannová zaujatě zvedla hlavu a zamžourala směrem ke vchodu.

Ve dveřích se objevila blondatá hlava Ingrid, Lutzovy matky. „Ahoj Ruth! Kde lítají ti naši mrňaví lumpové?“

Ruth vyhlédla z okna a musela se zábleskem špatného svědomí konstatovat, že už po Petříkovi s Lutzem není vidu ani slechu. Asi řadí někde na konci ulice a hraje si s ostatními dětmi na honěnou. Nebo se už zase potulují někde mezi ruinami, které ještě pořád lemovaly berlínské ulice. To bylo nebezpečné, nejednou se nějaká zeď zřítíla, uvolnily se cihly. Když si ti dva hráli tady u nich, měla na ně trochu dohlédnout.

Ale Ingrid naštěstí nevypadala našťvaně, že Ruth dozor nad jejich syny zanedbala. Místo toho vešla do obchodu a opřela se o pult.

„Kdepak je Róza? Chtěla jsem jí poděkovat za ten skvělej tip se sušenejma vajíčkama. Tyhle potravinový balíčky od Američanů jsou hezký a dobrý, ale se spoustou věcí si prostě člověk neví rady.“

Ruth se pokoušela neobrátit oči v sloup. Róza neustále cpala lidem většinou nevyžádané tipy na všechno možné.

„Ta dnes nepříjde,“ odpověděla Ruth a těžkou knihu, kterou právě vyndala z bedny, zastrčila zase zpátky. Zasluhou švagrové sice našli v téhle čtvrti nové místo pro jejich obchůdek, ale knihám moc nerozuměla – a Ruth proto byla ráda, že vypomáhala jenom obden, nebo tu spíš jen tak postávala. I když se zdálo, že ji lidi mají rádi.

Dokonce i paní Saalmannová, která jim se zájmem naslouchala, se zatvářila zklamaně. „To je škoda, že paní Klingerová dnes nepříjde!“

Ruth sebou lehce cukla jako vždycky, když švagrovou někdo nazval „paní Klingerovou“. Ale tak to prostě bylo, Róza se do rodiny přivdala, takže nosila jméno Klinger, zatímco Ruth ho už před léty odložila a přijala Williho příjmení Hohmannová. A přesto se cítila jako jediná Klingerová, ta, která střeží rodinný odkaz, zatímco Róza ho podle ní nebyla hodna.

Krátce nato se ozvalo zašustění, protože paní Saalmannová se zase dala do listování.

Ingrid naštěstí změnila téma.

„Ty hele, já čuju na východě nějakou neplechu.“ Opřela se lokty o pult. „Musím bejt vždycky ve vlaku dřív, protože pořád kontrolujou občanky,“ řekla a sraštila čelo. „Přitom musím sakra už v pět fachtat v pekárně!“

Ingrid, jejíž muž byl těžce zraněn ve válce, se musela sama postarat o rodinu, a proto přijala místo v jedné malé pekárně ve Friedrichshainu, protože tady v Schönebergu nemohla nic najít. Takoví pendleři, kteří přejížděli sem a tam mezi západním a východním sektorem města, to měli pořád těžší.

„Netrklo tě, že by to mohlo souviset s měnovou reformou? Nejdřív ty údajný pracovní úrazy na železnici a teď tohle? No a jasně, že Sověti jednoduše opustili Spojeneckou kontrolní radu. Tam to neskutečně vře!“

Ruth pokrčila rameny. Ano, měnová reforma byla ošemetné téma, které mezi okupačními mocnostmi jistě vyvolávalo napětí. A Sověti v posledních měsících už začali chřestit zbraněmi.

„Ale Amíci nás určitě ochrání,“ řekla Ingrid a přejela rukou přes výtisk Hemingwaye nakladatelství Rowohlt. Tyhle takzvané levné brožované romány v novinovém formátu a i na novinovém papíře měla Ruth vždycky na pultě k dispozici. Těch padesát feniků si přece mohl dovolit skoro každý. Ruth v posledních letech prodávala především takové romány, ačkoliv bylo skličující, že dobrá literatura musela projíždět novinovými válci, místo aby se halila do ušlechtilého plátna.

„Země, která stvořila tak skvělý spisovatele, musí bejt strašně odvažná a statečná, nemyslíš?“ řekla Ingrid s nadšením v hlase.

Většina lidí se k okupantům, ať už to byli Američani, nebo Sověti, stavěla ještě pořád nanejvýš nedůvěřivě. Ale Ingrid začala v poslední době pro Američany horovat. Ruth se zdálo, že je to trošku naivní. Ne náhodou Američani po válce přednostně dodávali papír především těm nakladatelstvím, která uváděla americké autory. A záměrně vybrali ty,

již svou zemi představovali v příznivém světle. Kromě toho literatura, ať už sebedůležitější, nebyla všechno.

„Německo už taky zrodilo spoustu dobrých spisovatelů. A pomohlo nám to?“ zeptala se Ruth suše, což Ingrid uhasilo plamínky v očích.

„Máš pravdu,“ řekla zkroušeně. „No dobře, tak já se kouknu po těch našich milovanejch dáblících. Zatím ahoj, Ruth!“

A než Ruth stačila odpovědět, Ingrid byla za dveřmi.

Ruth si chvíli vyčítala, že byla trochu necitlivá. Kdyby tu byla Róza, Ingrid by si ještě určitě chvíli povídala. Ale co naplat, Ruth byla prostě jiná. V knihách se vyznala skvěle, ovšem s lidmi a citovými záležitostmi to bylo trochu těžší. Jenže kdo jí to mohl po všech těch strašlivých letech zazlívát? A řečmi by knihkupectví jeho bývalou slávu nevrátila, na to bylo potřeba mít smysl pro kšeft.

Možná proto, že Ingrid venku halekala Lutzovo jméno, paní Saalmanová s povzdechy vstala a na svých krátkých nohách se belhala k pultu.

„Myslím, že to není nic pro mě,“ řekla celkem nepřekvapivě a položila drahý svazek o renesančním umění na pult. „Možná příště.“

Ruth musela potlačit povzdech. Ale dnes už skousla tolik podivínů, že ji tahle ženská nerozhodí.

„Samozřejmě, paní Saalmanová. Zatím na shledanou!“

„Pozdravujte ode mě vaši milou švagrovou,“ řekla paní Saalmanová a pak zamířila ke dveřím.

„Vyřídím,“ zamumlala si Ruth pro sebe. Při pomýšlení na Rózu dostala špatnou náladu, přitom byla vlastně dneska docela optimistická. Nejlepší bude, když rychle začne s dnešním účetnictvím. Ano, a měla by se taky porozhlédnout po Petříkovi. Venku se zatáhlo.

Róza seděla na posteli a naslouchala zvukům z obývacího pokoje. Trochu se nudila. Už dočetla svůj oblíbený časopis *Constanze*, který teď zmu-chlaný ležel vedle ní. A svetr, jež přepletala po Petříka z Friedrichova

starého, dokončila včera v noci. Teď si vylepšovala oblíbené šaty. Spíš ale naslouchala zvukům za dveřmi, kde jako by něco zaslechla. A vážně, krátce nato vletěl do chodby Petřík. Musel to být on, syn švagrové Ruth byl koneckonců jediné dítě v domácnosti a způsob, jakým vždycky při běhu bouchal rukama do stěn, byl pro toho neposedného klučinu typický.

Róza se usmála. Na to čekala, vždyť v bytě Klingerových byl Petřík jediný, kdo s ní trávil čas. I když to znělo hořce, Róza nebyla zatrpklá, vždycky viděla věci z lepší stránky. I po všech těch letech strávených v domácnosti Klingerových, ve druhém patře starého berlínského činžáku, si připadala spíš jako cizinec, jakýsi vetřelec.

Alžběta Klingerová, hlava rodiny, se k ní sice chovala skutečně laskavě, ale starší žena žila v ústraní a byla podobně uzavřená jako Ruth, se kterou by se Róza tak ráda spřátelila. Copak si vždycky nepřála sestru?

V něco takového doufala, když se ke Klingerovým stěhovala, tenkrát jako mladičká osmnáctiletá dívka, po uši zamilovaná do šarmantního Friedricha. Klingerovi jí vždycky připadali jako nerozlučně semknutá rodina a přesně to Rózu tak přitahovalo. U nich doma se skoro nemluvalo, otec matku nikdy doopravdy neuznával, což se zlepšilo teprve v posledních letech. Ale otec Klinger – Friedrich starší – jí dokonce hned dovolil pomáhat v rodinném knihkupectví.

Róza si ještě přesně vybavovala okamžik, když k nim poprvé přišla. Doprovázela svého otce, kterému chtěli Klingerovi ukázat obchod. Stála v zákrytu za ním a pokoušela se něco zahlédnout přes jeho široká ramena. Tam spatřila Ruth, o pár let starší než ona a o tolik dospělejší, která měla napilno za pultem. Jak jí Róza záviděla! Vypadala tak sebevědomě! Ten samý den Róza poznala i Friedricha a jeho dvojvaječné dvojče Georga.

Celá rodina Klingerových jí připadala svorná a jednotná – otec a matka Klingerovi vedli úžasné knihkupectví a jejich tři děti vyrostly mezi všemi těmi nádhernými knihami.

Rózino nejhoroucnější přání bylo k nim patřit. A o pár let později se to opravdu stalo.

Ale radostný ruch v obchodě brzy ustal, neboť jeho hlava, Friedrich Klinger starší, zahynul při bombardování města, které stálo život tolik Berlíňanů. I Rózin Friedrich zmizel ve válce a ona dál žila v téhle rodině, kde zavládlo ticho.

No, aspoň tu byl malý Petřík, její opravdová radost, a proto Róza rychle vzala hotový svetr a otevřela dveře. Chtěla vědět, jestli mu její nejnovější dílko padne stejně dobře jako kalhoty, které mu nedávno přešila.

Ale Petřík už na chodbě nebyl. Róza vrhla pohled na Alžbětiny dveře, které byly tak často zavřené, stejně jako ty u Ruthina a Petříkova pokoje. Ruth už asi byla v obchodě. Úplně na konci chodby byl Georgův pokojík, s dveřmi většinou dokořán, protože nikdy nebyl doma. Na rozdíl od Rózina manžela Friedricha a Ruthina muže Williho se Georg z války vrátil, ale byl skoro pořád pryč. Róza vůbec nevěděla, kde se celý den toulá. Přitom by se taky s ním tak ráda sblížila. Nakonec to bylo mladší dvojče jejího muže, její nebližší spojení s Friedrichem. Ale Georg se Róze vyhýbal, jako by měla nakažlivou nemoc.

Róza vzdychla a pak opravdu zaslechla Petříkův hlas, který vycházel z malé kuchyňky vpravo od jejího pokoje. Naštěstí tu ještě je! Za chvílku musí do školy, ale snad bude mít čas na pár slov.

Do chodby opět pronikl jeho hlas. Mluví s někým? Róza naslouchala a potom uslyšela sice tlumenou, ale odpověď. Není to snad Georg? Musí to být on, vždyť v domě jiný muž není. Nechápala to. Georg se většinou vracel až pozdě v noci, bůhví odkud, a hned brzy ráno se zase vytratil.

Petrík se opravdu klátil u velkého kuchyňského stolu, zatímco jeho strýc seděl u malého okna s výhledem na dvůr a otáčel knoflíky rádia.

Když Róza vstoupila, Georg ji ignoroval, jak se dalo čekat. Ale Petřík hned zvedl hlavu.

„Strýc Georg opravuje rádio,“ vysvětlil jí chlapec a pak zase stočil zrak ke Georgovi, který soustředěně svíral rty.

„Nevěděla jsem, že je pokažené,“ řekla Róza a opřela se o sporák. Copak včera neslyšela vysílání stanice RIAS? Někdy naladila i americké vojenské rádio AFN. Tam vysílali docela rajcovní hudbu, jejíž rytmus se Róze líbil.

„Včera večer jsem ho shodil,“ přiznal se zkroutěně Petřík.

„To nevádí, špunte, hned to bude.“

Byl to vážně Georg. Róza ho slyšela mluvit tak zřídka, až tomu skoro nemohla věřit. Hlavně ne v její přítomnosti. I když si Georg s Friedrichem byli zjevem hodně podobní, měli rozdílné hlasy. Aspoň jak si Róza Friedrichův hlas pamatuje. Byl hlubší a rozhodnější. Georgův zněl, jako by si nebyl jistý jediným svým slovem, jako by věty ještě nejdřív chvíli zvažoval, než se odhodlal v řeči pokračovat.

Za to, že Georg působil tak bojácně a utápnutě, mohla možná i válka, o které od chvíle, co se vrátil, nepromluvil. Ale jak si Róza vzpomínala, spíš odtazitý byl odjakživa. Když se jí Friedrich při jedné z jejích návštěv zeptal, jestli si s ním nechce vyjít, Georg stál za bratrovými zády a zdálo se, že ji nebere na vědomí. A to se dodnes nezměnilo.

„Tak, a je to!“

Z rádia se ozvalo zachrastění a potom hlas zprávaře: *„Tady je RIAS Berlín – svobodný hlas svobodného světa.“*

„Vidíš, zase funguje.“

Georg se na Petříka mírně usmál a zeslabil zvuk. Úsměv se mu v očích neodrazil, ale něco v jeho tváři se proměnilo, jeho výraz ožil

a temné kruhy pod očima trochu vybledly. Vypadal trochu jako Friedrich, který byl vždycky rozesmátý.

Róza si odkašlala. Najednou měla knedlík v krku.

„Ty nemusíš do školy, Petříku?“

„No jo, to je fakt.“

Chlapec rychle vyskočil a začal sbírat věci, které ležely rozházené okolo: šála na kuchyňském stole, bunda na šatníku a boty každá jinde. Róze se vkradl úsměv na rty. Měla toho rošťáka, jeho pihy a nespoutanost, ráda.

„Dnes večer udělám krupicovou kaši, jo?“

Petrík se na ni podíval kulatýma očima. Na rozdíl od všech členů rodiny Klingerových, kteří byli modroocí bruneti, on měl jako jediný hnědé oči a vlasy skoro černé. Možná dědictví po otci Willim, kterého Róza poznala jen zběžně. Byl to další z důvodů, které ji k Petříkovi táhly – nebyla jediná, kdo se vymykal.

Rózu napadlo, že mu ještě rychle zkusí svetr, ale pak tu myšlenku zavrhla. To nespěchá.

Petrík přikývl a už byl venku ze dveří. Chodbou se rozléhala ozvěna jeho spěšných kroků.

V kuchyni se rozhostilo nepříjemné ticho, jen rádio tiše trylkovalo. Róza si až příliš uvědomovala Georgovu přítomnost. Určitě každou chvíli vstane a rychle se vytratí. Tak to bylo vždycky.

Ale ne, tentokrát jí tak rychle nevyklouzne! Nemůže pro něj přece být dobré, že pořád zalézá do své šnečí ulity – ať už v hrůzných válečných časech zažil cokoliv.

Tak se rychle otočila, natáhla se po malém čajníku, postavila ho na sporák a hledala zapalovač plynu.

„Chtěl bys taky meltu? Dokážu ji uvařit tak, že vůbec nechutná špatně,“ pronesla přes rameno jakoby mimochodem a pokoušela se na

Georga nedívat. Jen ho nevylekat, říkala si Róza. Skoro tajila dech, jako by mluvila na plaché zvíře.

Georg mlčel a pak si celý nespůj odkášal.

„Musím za chvíli jít a nechci ti přidělovat práci,“ řekl nakonec.

„Ale co, stejně bych si vařila pro sebe,“ lhala Róza.

Teď se na svého švagra opatrně ohlédla a jejich pohledy se poprvé za dnešní den setkaly.

Georg přikývl. Větší ústupek po něm ani chtít nemohla.

Róza rychle nasypala směs do konvice. Tenhle nápoj vážně vůbec neměl nic společného s pravou, nádherně silnou kávou. Melta sice taky chutnala hořce, ale méně kořeně, skoro moučně. Róza zjistila, že je mnohem lahodnější, když prášek trochu osmahne s cukrem. S tím se samozřejmě muselo taky dost šetřit, ale stačila troška, aby měla náhražka lepší chuť.

Georg vážně zůstal sedět, ale ještě víc ztišil rádio a začal šustit novinami. Róze to na chvíli připomnělo staré časy. Tak by to vlastně mělo být: příjemné ráno v kuchyni, čerstvá káva a váhavé sluneční paprsky, zvenčí dopadající na okenní parapet s bylinkami, které tam pěstovala.

Konvice zapískala a Róza nalila meltu. Pach náhražky sice trochu rozptýlil její fantazii, protože pravá káva samozřejmě voněla jinak, ale chvilku měla stejně pocit, že sní. V její představě by za ní seděl Friedrich, ne Georg, a hezky by se na ni díval.

Róza zamrkala. Často na Friedricha myslela, dokonce s ním mluvila a vlastně se nikdy nevzdala naděje, že se jednoho dne vrátí, a takhle spolu mohli být ve spojení. Protože třeba cítil, že na něj vzpomíná, ať už byl kdekoliv. A přesto ji někdy ta myšlenka tížila jako balvan na hrudi. Zatímco ostatní ženy už dávno obdržely od Červeného kříže zprávy o svých nejbližších, kteří byli v ruských zajateckých táborech, nebo aspoň věděly, kde se zdržují, o Friedrichovi ani o Ruthině muži Willim neměly žádné zprávy. Ale zatímco se zdálo, že pro Ruth je tím

záležitost uzavřená – nikdy o Willim nemluvila, zdálo se, že je to pro ni minulost –, Róza se s tím smířit nehodlala. Nechtěla se vzdávat svých snů.

Róza se otočila a samozřejmě to nebyl Friedrich, ale Georg, který tam seděl a neklidně ji pozoroval, jako by plaché zvíře byla ona, a ne on.

Postavila šálek před něj na stůl.

„Děkuju,“ řekl Georg a opatrně se napil.

Róza s napětím pozorovala jeho výraz.

„Trocha mléka by neškodila, ale bohužel zrovna žádné nemáme,“ řekla omluvně.

„Mohl bych ho někde zkusit sehnat.“ Georg na ni ještě pořád hleděl tím číhavým pohledem, trochu bojácně. Ale díval se na ni a to už byla velká věc.

„To... by bylo skvělý,“ řekla Róza opatrně.

A skutečně, teď se na ni dokonce usmál.

O chvíli později se zase zachmuřil. „Už musím jít.“

Ještě se zhluboka napil z šálku, složil noviny a vstal. Róza vrhla kradmý pohled na titulní stranu.

„Ty čteš *Berliner Zeitung*?“ zeptala se překvapeně. „Není to zakázané?“ Pokud Róza věděla, od dubna všechny časopisy ze sovětské zóny v západních sektorech přinejmenším neviděli rádi.

„Je z východu,“ odpověděl Georg už vestoje a znovu mu na rtech zahrál mírný úsměv. Ale potom se otočil a zmizel z kuchyně, než Róza stačila odpovědět.

Zůstala stát u sporáku s teplou meltou v dlaních. Cítila se trochu rozechvělá. Zatímco z ní opadalo napětí, teprve teď si uvědomila, jak pro ni bylo rozčilující být s Georgem v kuchyni. Tak si přála, aby s ní mluvil! A teď, když to nastalo, měla pocit malého vítězství.

A napověděl jí, kde se celé dny toulá.

„Takže na východě,“ zamumlala si Róza pro sebe. To bylo zajímavé. Možná by se mohla dozvědět ještě víc.

Lore seděla na svém malém kufříku a na chvíli zavřela oči, okolo ní vládl čilý ruch. Byla vyčerpaná dlouhou chůzí, ne, vlastně byla unavená už dnes ráno, když jí Renate Schmidtová sdělila tu jobovku. „U nás už nemůžeš zůstat, Lore,“ řekla a ani se jí nepodívala do očí, ale na bílou zástěru, do které si utírala své beztak už dávno čisté ruce.

Lore seděla neschopná slova v kuchyni, na klíně nejmladší dítě Schmidtových, malou Hildegardu. A zatímco ta blaženě bryndala kaši, Lore otevřela a zavřela pusu a pak přikývla.

Protože co na to taky mohla říct? A stejně ji to zase tak moc nepřekvapilo. Schmidtovi ji přijali jen proto, že měli pocit, že to dluží Lořině matce – z dávného přátelství. Ale přátelství bylo po válce jen zboží s omezenou hodnotou, jak byla Lore nucena rychle zjistit. Od začátku cítila, že ji Renate Schmidtová ve skutečnosti nemohla vystát. Bylo jí jasné, že se chopí první příležitosti, aby se jí zase zbavila. To, že s tím tak dlouho vyčkávala, bylo udivující a důvodem pravděpodobně nebylo jen to, že malá Hildegarda Lore zbožňovala a pořád si s ní chtěla hrát, ale především její kontakty s černým trhem. Takové, které dnes ráno použila jako záminku, aby Lore vyhodila. Nebo spíš to, že Lore se nejen vyznala v handlování, ale uměla i jednat s Američany. Díky tomu sice Hildegarda mohla občas zanořit zoubky do kousku čokolády Hershey's, ale také to vedlo k tomu, že se o nich začalo v ulici poklidného Steglitzu šeptat. A pomluvy Renate Schmidtové nestrpěla.

Závan větru rozcuchal Lore vlasy. Otevřela oči. Tady, nedaleko stanice Bahnhof Zoo, kolem ní proudily davy lidí. Ovzduší bylo prosycené živým hovorem, zvukem klapajících podpatků, křikem dětí. Ale nikdo si jí nevšímal. A Lore byla ráda. Aspoň nebyla terčem hloupých poznámek.

„Veroniko, děkuji pěkně“ – tuhle nadávku dnes ráno sice Renate Schmidtová před svou nejmladší použít nechtěla, to Lore cítila, ale o to se už stejně dávno postarali jejich sousedi. Několikrát Lore označili za americkou děvku. Jednou na ni dokonce na ulici plivli! A to všechno jen proto, že chtěla prospět Schmidtovým a zasloužit si jejich přízeň, takže neměla na výběr. Přitom zdaleka nebyla jediná. Spousta mladých žen se důvěrně sprátelila s Američany, aby si přilepšily, a zašly přitom mnohem dál než Lore. A když se toho opravdu odvážily, zajistily si VD, *veneral disease*, jak Američané nazývali obávané pohlavní choroby, z čehož vzniklo posměšné označení „Veroniko, děkuji pěkně“, nikoho to nezajímalo.

Až teď, když si Lore udělala chvilku pauzu a posadila se na kufřík se vším, co jí zbylo, si uvědomila, jaký pořád ještě kvůli vyhazovu od Schmidtových cítí vztek, ať už ho čekala, nebo ne. Když stála oněmělá před domem Schmidtových a potlačovala slzy, umínila si, že jí za ten pláč nestojí. Stejně by se od nich za nějaký čas sama odstěhovala. Vlastně by jim měla být téměř vděčná! V posledních měsících, skoro letech, byla nucena zamést pod práh důvod, proč sem doopravdy přišla, příliš ji zaměstnávala touha být vděčnou schovankou Schmidtových. A to se teď konečně mohlo změnit.

A přesto byla zklamaná, a především vyčerpaná.

Bude se muset poohlédnout po novém přístřeší. Trochu peněz jí ještě zbylo, takže se mohla v pohodě ubytovat na jeden dva dny v nějakém penzionu. Kromě toho měla spousta podniků v Berlíně otevřeno nonstop a počasí už bylo teplejší. Poradí si hravě, zatím to zvládla vždycky. Ale musela si dát malou oddechovou přestávku. A k tomu si dnes vybrala Bahnhof Zoo.

Lore bloudila pohledem po šedém asfaltu.

Během té dlouhé doby života v Berlíně si vytvořila rituál, že když si chtěla srovnat myšlenky, zašla na místa, kde se odehrával děj jejich

nejoblíbenějších berlínských knih. Byl to příjemný způsob, jak poznávat město. Ale na tomhle místě ze zamilované knížky ještě nikdy nebyla – jako by tušila, že opravdu těžké časy teprve přijdou.

Za Lore se ozýval rachot, asi přijel vlak, a nad hlavou jí křídly zapleskal holub.

Bylo to tady, na Bahnhof Zoo, kde začal Emil pronásledovat zloděje. Stejně jako Lore byl v Berlíně krátce a musel si nejdřív na velkoměsto zvyknout. Ze stanice Bahnhof Zoo, kterou popsal Erich Kästner v knize *Emil a detektivové*, už dnes ale mnoho nezůstalo. Místo se podobalo měsíční krajině plné kráterů, přesto tu panoval čilý ruch a zdálo se, že lidé si nesčetných ruin, lemujících nádraží jako pahýly stromů, nebo zbořeníště Pamětního kostela, který se v dálce rozšklebený a hranatý vypínal k nebi, vůbec nevšímají.

Ale Lore stejně nečekala, že to bude na místech z berlínských knih Ericha Kästnera, které odjakživa milovala, vypadat jako tenkrát. Na to už po cestě sem viděla příliš mnoho neštěstí. Krátce po válce si sbalila kufřík, opustila Magdeburg a pokusila se chytit vlak do Berlína.

Na nádraží už byla tlačence. Celé Německo bylo v pohybu, skoro nikdo nebyl po válce tam, kde být měl nebo chtěl: uprchlíci, lidé z rozbombardovaných domů, navrátilci z války, vdovy a sirotci jako Lore. Vlaky byly tak nacpané, že někteří byli nuceni cestovat na střeše. Vlak musel pořád zastavovat, protože chyběly koleje, a Lore opakovaně nezbývalo nic jiného než některé úseky zdolávat pěšky. Až se po nějaké době dostala sem, do města, které už dávno nebylo Berlínem z Kästnera.

Ale i Lořin svět se změnil. Od chvíle, co její matku jednoho válečného dne pohřbily trosky zříceného domu, se všechno změnilo.

Lore byla ještě skoro dítě, nikdy neměla nikoho než matku a stejně nepoznala stálý domov. Její maminka měla neklidnou krev a pořád se stěhovaly.